

ELSA

SLUTET *del 2*

INGET MER ATT GÖRA?? Men vad betyder DET, tänker Elsa halvt omtöcknad när hon sitter i färdtjänsttaxin på väg hem från läkarbesöket. Hon känner att hon inte riktigt uppfattade eller förstod exakt allt vad doktorn sagt. Hon hade inte heller vågat fråga rakt ut om hur allvarligt läget var. Inget mer att göra??? Ska jag bara lägga mig ned och invänta döden nu, funderar Elsa som känner sig både arg och chockad efter samtalet med doktorn.

När Karin och Helena ringer lite senare berättar hon lite motvilligt vad doktorn sagt. De blir otroligt uppbragta och bestämmer sinsemellan att Karin ska ta kontakt med doktorn för att få veta mer.

Under ett långt telefonsamtal får Karin veta att Elsas prognos är mycket dålig, att cancern har spridit sig till både levern och lungorna. När doktorn upprepar att det inte finns något mer att göra får Karin ett utbrott.

Men det är väl klart att det måste finnas NÅGOT man kan göra, nästan skriker hon åt doktorn. Mamma är ju bara drygt 70 år och förra gången lyckades hon ju faktiskt bli frisk från cancern!

Doktorn vill helst inte diskutera fler ingående detaljer om Elsas hälsotillstånd per telefon, utan föreslår att Karin ska följa med Elsa på nästa besök för att få full information.

Någon vecka senare tar både Karin och Helena ledigt från sina jobb

och följer med Elsa till läkarbesöket. Även distriktssköterskan Elisabeth är med under samtalet. Doktorn klargör att Elsas tillstånd är mycket allvarligt, men hon undviker att använda ordet livshotande. Nog måste det väl finnas något mer man kan pröva för att ta bort tumörerna och bota mamma undrar Karin.

Doktorn som känner sig lite pressad säger att man förstås alltid kan ge Elsa ytterligare en cytostatikakur och det tycks lugna både döttrarna och Elsa själv något.

Det blir ingen riktig tid att prata om annat, som till exempel Elsas kraftiga vikt förlust, tröttheten och den svåra smärtan, men Elsa hoppas att allt ska gå över så fort hon får cytostatikan om några veckor.

FFRÅN OCH MED nu är det distriktssköterskan Elisabeth som är Elsas ”kontaktperson” på vårdcentralen. När hon kommer hem till Elsa första gången slås hon av hur avmagrad Elsa är. Elsa medger att hon knappt minns när hon senast kände någon matlust och hon berättar att hon inte längre orkar laga riktig mat varje dag. Dessutom tycker hon att de ständiga smärtorna i magen faktiskt blir värre när hon äter.

Elisabeth undrar om Elsa fått någon medicin för att öka aptiten, men Elsa säger att hon inte kan hålla reda på vad alla hennes mediciner är till för. Ibland glömmer hon kanske att ta dem också, erkänner hon förläget. När Elisabeth undrar var Elsa förvarar alla sina tabletter blir Elsa först lite förvirrad och får tänka efter en bra stund, men sen visar hon hela arsenalen, cirka 20 olika förpackningar, som hon placerat i skafferiet.

När Elisabeth i samband med blodtrycksmätningen råkar stöta till Elsas säng upptäcker hon att det ligger några medicinburkar under sängen. Bakom gardinen i vardagsrummet ligger ytterligare några öppnade tablettförpackningar samt en omsorgsfullt hopknuten liten tygpåse där Elsa gömt några smycken.

Städningen lämnar en hel del övrigt att önska och Elisabeth inser snabbt att Elsa behöver mycket mer hjälp – med allt – än vad hon fått hittills. Hon har också förstått att även Elsas mentala tillstånd är försvagat, att hon tycks vara på väg att bli lite dement, och hon tar därför snabbt kontakt med både döttrarna och de ansvariga för hemtjänsten.

Efter åtskilliga administrativa turer hit och dit beslutas det till sist

att Elsa ska få fem timmars hemtjänst per vecka, alltså en timme per dag, måndag till fredag. Hon skrivs också in i hemsjukvården. Elisabeth har sett till att Elsa ska få matlådor från hemtjänsten varje dag och hon har även beställt näringsdryck.

m

MEDAN ALLT DETTA praktiska pyssel pågår runt Elsa försämras hennes tillstånd långsamt men säkert. Hon är ofta sängliggande och plågas både av sina smärtor och det ständiga, dova illamåendet. Från att tidigare ha varit vid ganska gott mod är hon nu ofta nedstämd och ledsen. Det händer nästan aldrig att hon sover sig igenom en hel natt trots att hon är så dödligt trött hela dagarna. Hon kan inte förstå varför det inte hjälper att sova när hon nu är så oerhört trött. Oftast vaknar hon till många gånger varje natt och då känner hon sig mer ensam och ångestfylld än någonsin. Enda trösten är Mauritz, som troget finns vid hennes sida i stort sett hela tiden. Grannflickan Amanda är nästan lika kär i Mauritz som Elsa och går ut med honom så ofta hon hinner. Och väninnan Kerstin kommer på besök flera gånger i veckan och hjälper till med allt möjligt - inte minst lyckas hon få Elsa att äta av de goda hembakade bullar hon brukar ta med sig.

ELSA ÄR VISSERLIGEN glad och tacksam över sina dagliga matlådor, men hon tycker skamset nog inte att maten smakar särskilt bra och hon har mycket svårt att äta upp. Ibland smusslar hon undan de öppnade lådorna på olika ställen i lägenheten. När hemtjänstpersonalen så småningom hittar dem låtsas de flesta av dem inte om det. De vill inte generera Elsa, som nu för varje dag blir allt svagare.

Karin och Helena, som båda arbetar heltid på sina hemorter, hjälper också till så mycket de kan, men de känner sig mer och mer stressade och otillräckliga. Under sina besök brukar de laga Elsas älsklingsrätter åt henne, oftast blir det kåldolmar eller raggmunk. De blir lika glada varje gång de ser att hon äter med ganska god aptit.

Elsa brukar också lysa upp de gånger barnbarnen följer med. Då blir hon under några timmar nästan som förr i världen, skrattar och skojar med dem. Och svarar så gott hon kan på alla deras frågor. Men när sex-åriga Emil förra söndagen tittade henne rakt i ögonen och frågade: När ska du dö mormor, kunde hon inte hålla tillbaka tårarna. Det vet man aldrig, Emil, lyckades hon pressa ur sig. Men jag lovar att kämpa på så länge jag kan. Det svaret gjorde Emil nöjd och den fina kram hon fick av honom då levde länge kvar i minnet.

DEN ANDRA CYTOSTATIKAKUR Elsa fick för någon tid sedan gjorde att hon mätte lite bättre, men de svårdefinierade smärtorna finns kvar och nu har Elisabeth sett till att doktorn ordinerat en ökad dos morfin. Eftersom Elsa ofta glömmer att ta sina mediciner kommer någon av distriktssköterskorna varje morgon och hjälper henne med det samt ser till att hon dricker av näringsdrycken (som Elsa i hemlighet avskyr).

Elsa vill helst att Elisabeth, som hon tycker jättemycket om, ska komma varje dag. De andra har hon inte riktigt lärt sig namnen på, i synnerhet inte på någon av de många olika personer som kommer till henne från hemtjänsten varje dag. Och ibland när hon är riktigt trött blandar hon ihop hemtjänstpersonalen med sjuksköterskorna och undrar varför de inte hjälper henne ta medicinen eller mäter blodtrycket på henne.

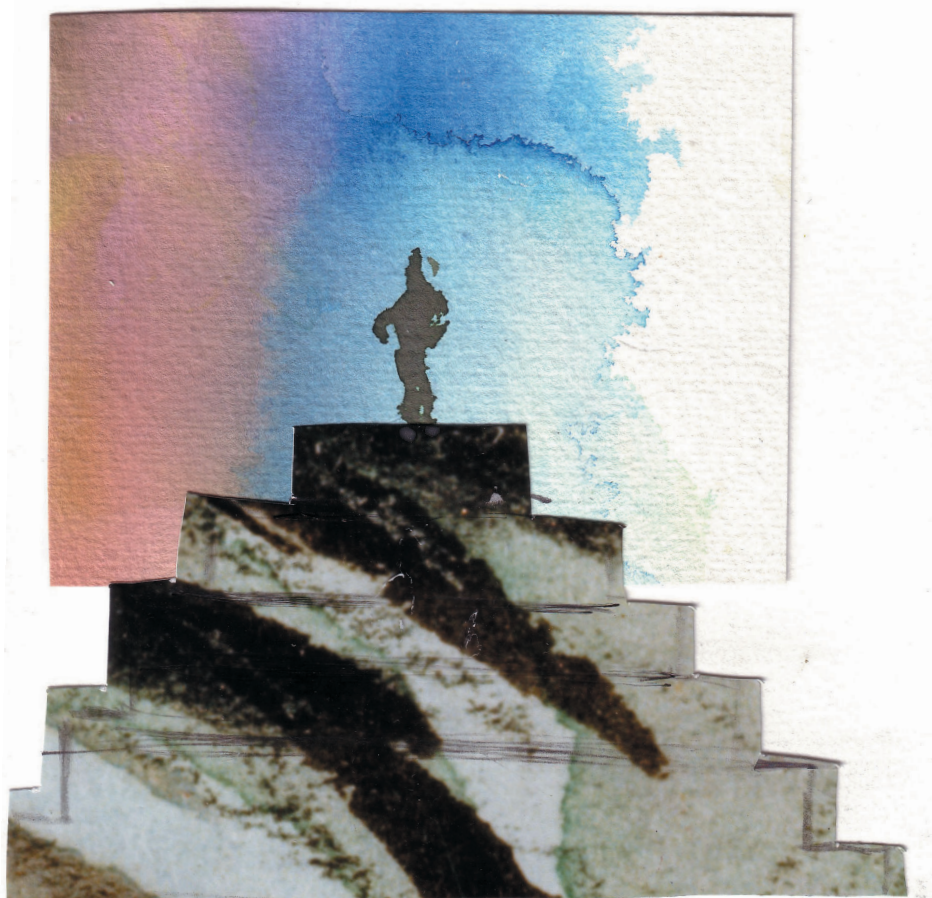
En gång när favorithundrastaren Amanda var bortrest på påsklov frågade hon en lätt stressad yngre kille från hemtjänsten om han kunde vara snäll och ta ut Mauritz en kort stund.

Nä, sånt ingår faktiskt inte i våra arbetsuppgifter blev det kärva svaret som gjorde Elsa både ledsen och orolig.

Skulle hon bli tvungen att lämna bort Mauritz helt och hållet nu? Det har nämligen blivit lite svårt för henne att orka gå ut med honom fyra gånger per dag, men hon vill helst inte tänka på att skaffa en rullator. Riktigt så gammal är jag väl ändå inte än, intalar hon sig själv.

dEN SENASTE MÅNADEN har hon dock börjat känna sig mer orolig. Trots att ingen har sagt rakt ut att hon har en obotlig sjukdom tänker hon allt mer på döden och på hur det var när maken George gick bort för snart tio år sedan. Varför pratade vi inte ordentligt med varandra den sista tiden, tänker hon ofta sorgset. Det var som om ingen av oss skulle låtsas om att slutet var nära, fast båda visste det. George kanske hade behövt prata om sin rädsla för att dö, medan jag bara pladdrade på om

att han minsann snart skulle bli frisk och få komma hem, grubblar hon vidare.

Elsa är inte religiös i vanlig mening, men på senare tid har hon ändå känt ett starkt behov av att få prata med någon om lite djupare frågor, om hur det är att dö och vad som eventuellt väntar efteråt.

Det går ju inte att prata med flickorna om sånt och inte Kerstin heller, det skulle nog bara kännas genant, tror hon. Mauritz däremot kan man säga allt till, han förstår minsann det mesta, tänker hon med ett litet skratt.

Tiden går långsamt framåt för Elsa som nu får mer och mer ont, både i kroppen och i själen. Hon tycker det springer så mycket folk i hennes hem, men ändå känner hon sig oftast mycket ensam.

På helgerna är det allra värst för då kommer varken Elisabeth eller någon annan sköterska till henne. Flickorna hälsar på så ofta de kan, men de har ju sina familjer och sina arbeten att tänka på. Och Kerstin har ju SITT liv, henne vill Elsa inte besvära i tid och otid. Hon är ju redan så snäll och passar Mauritz så ofta det behövs.

Sedan några veckor har Elsa fått en rullator som gör att hon åtminstone kan ta sig ut och släppa ut Mauritz på gården. Vilken tur att flickorna inte brydde sig om mina protester utan såg till att ordna fram den här behändiga saken åt mig, tänker hon tacksamt och klappar på rullatorn.

Två lördagsnätter i rad har Elsa varit tvungen att åka in till akuten på grund av sina magsmärter. När vårdpersonalen inte kommer glömmer hon nämligen oftast att ta sina mediciner. Trots att en brits i sjukhuskorridoren är en ganska otrevlig plats att tillbringa natten på känner hon sig åtminstone tryggare där än hemma.

Eftersom det nästan alltid är ny personal på akuten är det ingen som riktigt "tar tag" i henne. Hon får lite ångestdämpande medicin och skickas hem nästa dag med uppmaningen att ta kontakt med sin vårdcentral eller hemsjukvården.

VECKORNA GÅR OCH den lilla förbättring som Elsa upplevde efter cytostatikakuren för någon månad sedan har för länge sedan ersatts av tilltagande besvär. Hon har svåra smärter nästan hela tiden och väger nu bara drygt 40 kilo. Hon vill nästan aldrig äta, har svårt att sova och är oftast mycket nedstämd. Kerstin ringer flera gånger i veckan, men har haft

fullt upp med egna familjebekymmer på sistone och vet inte riktigt hur hon ska kunna muntra upp sin väninna längre. Distriktssköterskan Elisabeth börjar nu tycka att det är dags att Elsa får mer kontinuerlig tillsyn eftersom hon behöver hjälp med nästan allt, även den personliga hygien.

Hon anser att Elsa bör flytta till ett äldreboende och tar upp frågan lite försiktigt med henne sedan hon pratat med döttrarna.

Elsa blir mycket upprörd och ängslig vid tanken på att behöva flytta. Det kommer jag aldrig att orka med, tänker hon. Och vad ska hända med Mauritz då???? Men efter några lugna och bra samtal med både Elisabeth och döttrarna – och en försäkran om att allt ska bli bra även för Mauritz – ger hon med sig och samtycker till att söka plats på ett särskilt boende i grannkvarteret.

Kötiden är minst tre månader men under tiden ska Elsa få fler hemtjänsttimmar och även ökad tillsyn av distriktssköterskorna. De har noterat att Elsa har mycket mer ont nu och bitt distriktsläkaren att öka morfindosen något. Nej, det går inte, blir svaret, hon får precis den dos hon ska ha. Vi vill väl inte att Elsa ska bli beroende?

Vid något tillfälle när distriktssköterskan Elisabeth undrade om Elsa var ledsen var hon nära att börja prata om sin rädsla för döden, men då verkade det som om Elisabeth plötsligt hade lite bråttom att komma iväg så orden blev kvar i henne. Igen.

Elisabeth hade dock uppfattat Elsas behov, men känt att det inte var hennes sak att hjälpa henne med den typen av frågor. Hon skäms lite när hon tänker på att hon nästan blev generad vid tanken på att behöva prata om så personliga saker med en patient.

Märkligt att man kan vårda och hjälpa en patient med allt möjligt fysiskt, men att det ska vara så pinsamt och svårt att tala om djupa, viktiga saker, tänker Elisabeth som ofta har undrat varför det inte finns någon kurs i detta. För det är ju långt ifrån första gången hon råkar ut för det här ”problemet”.

n

NÄSTA GÅNG HON går till Elsa ska hon föreslå att hon tar kontakt med en kurator eller kanske en präst. Om hon nu är religiös eller ej, det vet Elisabeth inget om eftersom de aldrig ens nuddat vid det ämnet i sina samtal. Huvudsaken nu är att Elsa ska slippa ha ont, nu jäklar tänker hon

ta ett rejält snack med doktorn för att se till att hon får bättre smärtlindring. Och hon får inte glömma att ordna så att Elsa snabbt får ett trygghetslarm också.

Helgerna har blivit något Elsa – och även döttrarna – börjat se fram emot med fasa. Då försvinner plötsligt den dagliga hjälp hon så väl behöver. Kvar finns bara ett virrvarr av medicinburkar och alla dessa matlådor som staplas i kylen och som hon ”glömmer” att äta av. Både smärtan och förvirringen tilltar i takt med att hennes otrygghet ökar.

En söndagskväll efter en långhelg svimmar hon på vägen till toaletten. Något larm har hon ännu inte hunnit få, men det blir Mauritz som räddar henne. När hon inte kommer på fötter börjar han skälla som en galning och till sist förstår grannarna att något är fel inne hos Elsa. De ringer efter ambulans och inom någon timme är både Elsa och Mauritz på väg till sjukhuset – igen. Ambulanspersonalen såg ingen annan råd än att ta med hunden i väntan på att få kontakt med någon anhörig.

Elsa har brutit vänsterarmen och är mycket omtöcknad, av fysisk smärta men också av en tilltagande undernäring.

Nu ligger hon återigen på en av kirurgklinikens akuta sängplatser och Mauritz blev snabbt och rutinerat hämtad av Kerstin.

PÅ SJUKHUSET SÄTTER de in näringsdropp och på Elsas anmodan försöker en snäll undersköterska kontakta distriktssköterskan Elisabeth, den enda omvårdnadsperson som Elsa kan namnge. Det visar sig att Elisabeth är på semester, men vårdcentralen lovar att hon kommer att kontakta Elsa så fort hon är tillbaka på jobbet.

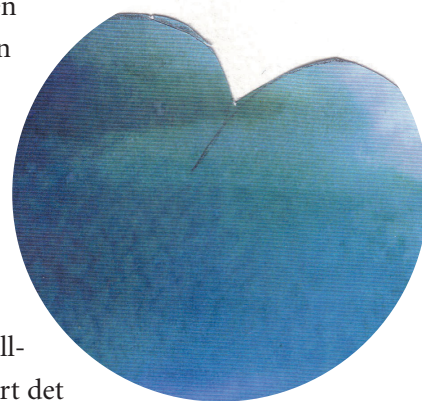
Elsa som nu med sin gipsade vänsterarm har mycket svårt med balansen får ligga kvar på sjukhuset. Näringsdroppet får henne inte att må ett dugg bättre, hon mår mer illa än någonsin och har också mer ont.

Av någon anledning tycks det nu som om hon får mindre smärtlindrande medicin än tidigare, men detta är inget Elsa själv kan formulera. Hon vet inte riktigt längre vad som händer i hennes kropp annat än att den bara blivit till allt större besvär för henne. Inte kan hon sova heller på detta stressiga ställe där det springs ut och in hela nätterna och där hennes ”rumskamrater” har störande ljud för sig hela tiden.

När döttrarna kommer försöker hon hålla masken, men för dem är det uppenbart att Elsas tillstånd har förvärrats ytterligare. När de frågar avdelningsläkaren om hon verkligen får tillräckligt med näring och smärtstillande medel blir svaret ett korthugget och något förnärligt: Ja, självklart får hon det! Mer morfin kan han absolut inte ge, men han lovar att öka näringsdroppet något eftersom ”fru Svensson tydligen har problem med aptiten och inte vill äta”.

Det går inte heller att få klart besked om hur länge Elsa ska ligga kvar på sjukhuset och om hon verkligen kan åka hem i det här skicket. Helena och Karin känner sig maktlösa och skuldmedvetna och börjar diskutera med varandra om Elsa möjligen skulle kunna flyttas hem till någon av dem. Men när de försiktigt tar upp frågan blir Elsa alldeles förskräckt. Nej, nej, flickor, jag vill åka hem till mig så fort det bara går. Ni har ingen plats hos er, det skulle bara bli en hemsk börda för er alla. Aldrig i livet att jag flyttar på mig. Allt blir bra så fort Elisabeth kommer tillbaka från semestern och jag får träffa Mauritz igen.

Döttrarna bestämmer sig för att avvakta, men beslutar sig för att ta reda på om det går att påskynda Elsas möjlighet att komma in på det äldreboende hon står i kö till och om hon eventuellt har rätt att söka vårdplats i den lite större stad där Helena och Karin är bosatta.

NÄR EN ALLTMER otrygg och orolig Elsa har legat sex dagar på kirurkliniken hör hon mer stressig aktivitet än vanligt ute i korridoren. Det visar sig att hela avdelningen ska stänga för sommaren och Elsa får plötsligt beskedet att hon ska få åka hem samma eftermiddag. Gud vad skönt att få slippa härifrån, är hennes enda tanke. Hon känner sig jättesvag och har på senaste tiden också fått lite svårt att andas, men hon bestämmer sig för att be Elisabeth om hjälp med detta så fort hon får komma hem. Det har ändå inte varit lönt att berätta om nya kroppsliga besvär för någon här på sjukhuset, de har ju mest varit intresserade av min brutna arm, tänker Elsa medan hon sitter – eller nästan halvligger – i entrén med en lånad rullator och väntar på transporten hem till bostaden.

Hon får hjälp ända in i lägenheten av ambulanskillarna som tycker lite synd om den så uppenbart skröpliga lilla damen. Du har väl någon som hjälper dig nu, undrar den ene vänligt innan de går och Elsa svarar

med ett litet trött skratt: Jaaadå, hur många som helst! Nästan FÖR många ha ha...

Klockan är bara två denna söndagseftermiddag, men Elsa är för trött för att göra något annat än att bara gå och lägga sig. Den gipsade vänsterarmen gör det knappast lättare att röra sig i hemmet och hon är jätterädd för att ramla igen. Hon hittar plötsligt inte sin rullator och känner sig så yr och omtöcknad att hon knappt heller minns var Mauritz är, men hon har för sig att det var Kerstin som förbarmade sig över honom den här gången också. Jag ringer henne när jag vaknar, tänker hon innan hon nästan svimmar av utmattning.

NÄR ELSA VAKNAR till liv igen är det nästan morgon. Hon vaknar av att hon har fruktansvärda smärtor i magen och att hon har svårt att få luft. Det bränner i halsen och hon känner sig väldigt törstig. Sedan de tog bort droppet för ett drygt dygn sedan har hon inte fått i sig någon näring eller vätska och hon är helt darrig av svaghet. Hon varken orkar eller vågar sig upp för att gå på toaletten och tvingas för första gången i sitt vuxna liv kissa i sängen. Medan timmarna kryper fram ligger Elsa i en slags dvala. Hon fryser och svettas om vartannat och andas nu med stor svårighet. Det har gått många, många timmar sedan hon fick smärtstillande medicin och de svåra smärtorna river och sliter i hennes svaga lilla kropp.

Framåt kvällen hör hon att telefonen ringer flera gånger, men eftersom någon har flyttat den från den vanliga platsen på sängbordet har hon ingen möjlighet att svara. Hon har i sitt nästan medvetslösa tillstånd nästan helt tappat uppfattningen om tid, men några gånger hinner hon ändå desperat undra varför ingen kommer till henne.

Klockan åtta på måndagskvällen stormar Elsas dotter Helena in i lägenheten. I likhet med både hemtjänstpersonalen och distriktssköterskorna har Elsas anhöriga trott att hon var kvar på sjukhuset. I den allmänna villervallan kring semesterstängningen har ingen från sjukhuset ringt vårdcentralen eller hemtjänsten och meddelat att Elsa skickats hem. Helena som just åkt på semester med sin familj ringde sjukhuset upprepade gånger på måndagen för att få veta hur det var med Elsa, men lyckades inte komma fram förrän ganska sent på eftermiddagen. När hon får beskedet att avdelningen stängt och Elsa blivit hemskickad börjar hon

ringa till Elsas bostad. Hon slår även larm till sin syster som just är på väg för att hämta hem sina barn från kollo som ligger långt ute på en ö.

Eftersom vårdcentralen har hunnit stänga för dagen inser de djupt oroliga döttrarna att det bästa är att en av dem skyndsamt åker hem till Elsa. Ingen av dem vill störa Kerstin som har tagit med sig Mauritz ut till sin stuga på landet. Helena lämnar familjen i sommarhuset och kör stundtals bra mycket fortare än vad lagen tillåter, men det tar ändå drygt fem timmar för henne att komma fram.

Hon hittar sin mamma vid mycket svagt medvetande i en totalt ned-sölad säng och ringer omedelbart efter ambulans. Medan de väntar försöker hon tala lugnt och tröstande till Elsa och försöker få i henne lite vätska. Hon ser också att Elsa har jätteont men har ingen aning om vad hon kan ge henne. Det står medicinburkar överallt, men Helena tycker det är bäst att vänta tills ambulansen kommer.

Hon irrar runt i den illaluktande lägenheten och försöker städa undan så mycket hon hinner.

I kylskåpet ligger det stora, orörda travar av matlådor och via sitt luktsinne lyckas hon även hitta öppnade halvättna lådor på konstiga ställen runt om i lägenheten. Inte konstigt att mamma blivit så mager, tänker en djupt skakad och mycket skuldtyngd Helena, som anklagar sig själv för att hon inte besökt Elsa oftare.

Hon håller Elsas hand hårt hela vägen in till sjukhuset och känner en enorm ilska stiga i henne vid tanken på att de riskerat livet på hennes mamma genom att skicka hem henne på det viset.

n NÄR PERSONALEN PÅ kirurgkliniken satt in näringsdropp och gett henne en morfing är de på väg att placera Elsa i ett fyrbäddsrum. Men då protesterar Helena högljutt och kräver att mamman ska få ett enkelrum. Ser ni inte hur dålig hon är? Fattar ni inte att hon har cancer och att hon har väldigt, väldigt ont? Ni måste väl fatta att min mamma behöver lugn och ro för att kunna bli frisk, säger hon till sköterskan med hög röst.

Ett enkelrum ordnas fram och Elsa lyckas somna ganska lugnt i sin säng.

Helena som känner sig helt slut har en lång diskussion med systemen i telefon.

Vi måste göra något Karin, mamma kommer inte att klara av detta länge till. Hon ser ut som en svag liten fågel, en sparv som har brutit ena vingen, säger hon och gråter.

Helena får tillbringa natten på en tältsäng i Elsas rum och då och då går hon upp för att se att allt är ok. Andningen är ansträngd, men Elsa tittar upp ibland och kramar Helenas hand tillbaka.

Vid ett tillfälle viskar hon oroligt till Helena: Var är Mauritz nu? Hon ler svagt när hon får beskedet att han är ute på landet med Kerstin.

Vid ett långt samtal med den ansvarige läkaren nästa dag beslutas det att Elsa så fort det är möjligt ska förflyttas till det stora sjukhuset i den stad där både Helena och Karin bor.

För första gången sägs det nu rakt ut till en av Elsas anhöriga att det inte finns så stort hopp om att hon ska kunna leva särskilt länge till. Men vi ska naturligtvis göra allt vi kan för att den sista tiden ska bli så bra som möjligt för henne, försäkrar läkaren och lovar att Elsa åtminstone ska få slippa att ha ont.

Varför har ingen berättat för oss tidigare hur sjuk mamma egentligen har varit så här pass länge är en fråga som envist maler runt i

Helenas huvud. Kanske hade vi kunnat göra något på ett annat sätt, kanske skulle vi ha hjälpt henne mycket mer, kanske borde vi ha tvingat henne att flytta hem till oss, grubblar hon skuldmedvetet vidare medan hon sitter vid Elsas sängkant och varsamt masserar hennes hand.

Elsa tycks för stunden inte ha ont, men hon är lite omtöcknad och förvirrad och har svårt att föra ett ordentligt samtal med sin dotter.

På eftermiddagen kommer det dock ett celebret besök som får henne att åtminstone kvickna till lite grand. Det är Kerstin som nu skyndat sig hem från sommarstället och naturligtvis tagit med sig Mauritz, som blir helt uppjagad när han får träffa sin riktiga matte igen efter flera veckor.

Eftersom Elsa ligger i ett enkelrum har avdelningsföreståndaren gjort ett undantag från de vanliga sjukhusreglerna och givit klartecken till hundbesöket. Både Kerstin och Helena får åtskilliga tårar i ögonen när de ser hur glad och lugn Elsa blir över att få träffa sin lille trogne kompis igen. Mauritz hoppar glatt upp i sängen och ligger och myser vid Elsas sida ända tills det blir dags för honom att motvilligt gå därifrån med sin extramatte.

ELSA FÅR EN ganska lugn natt, men sedan hon fick en ökad morfindos har hon besvärats av svår förstoppning. Hon har inte velat äta alls på sistone men har hittills fått näringsdropp. Men när Helena kommer nästa dag finns det inte längre någon droppställning vid sängen och Helena undrar upprört varför. Ska mamma inte få NÅGON näring? Då dör hon ju?! Läkaren försöker stillsamt förklara att Elsas kropp inte längre orkar med att ta upp näring. Det blir bara en extra belastning för henne, hon behöver inte det längre, försöker han säga så skonsamt som möjligt. Men Helena blir helt uppriven och utbrister att man väl inte kan låta Elsa svälta ihjäl??? Hon ska ju flyttas till vårt sjukhus snart???! Och alla behöver väl mat?

Det är inte första gången den här läkaren ser en sådan närmast desperat reaktion hos anhöriga och han beslutar sig därför för att återinsätta droppet, men nu med en mycket svagare näringslösning för att inte ytterligare förvärra belastningen på Elsas sjuka kropp.

Efter några relativt lugna dagar och nätter är Elsas tillstånd ganska stabilt, men andningen är fortfarande ganska ansträngd. Hon får dagligt

besök av Kerstin och Mauritz och blir lika glad varje gång.

Hon har fått veta att hon ska förflyttas till det stora sjukhuset i grannstaden där döttrarna bor, men hon har inte riktigt kunnat förstå varför.

INGEN HAR FAKTISKT frågat vad JAG tycker, tänker hon i sina klara stunder. Helst av allt hade hon velat få komma hem till sin egen lägenhet, men hon inser nu att hon är alldeles för sjuk för att det skulle fungera. Tack vare morfinet är hon oftast relativt smärtfri, men på nätterna har hon börjat få ganska svår ångest. Den lugnande medicin hon får hjälper inte riktigt mot ensamhetskänslan och den allt starkare rädslan för att dö. Hon önskar att hon kunde få hjälp att prata med någon och frågar faktiskt lite förläget en av sjuksköterskorna om det finns någon präst på sjukhuset? Jodå, jag ska försöka ordna så att han kommer hit så fort som möjligt, blir det vänliga svaret.

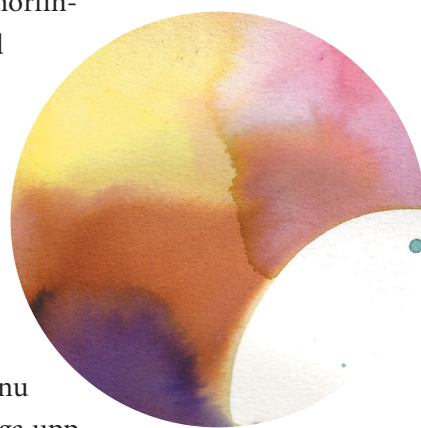
Men redan nästa eftermiddag är det av olika skäl dags för Elsa att bli transporterad till grannsjukhuset, en resa på några timmar. Hon är jättesvag och tycker det känns mycket obehagligt att bli ivägrullad från sitt lilla enkelrum som hon har vant sig vid nu.

Elsa sover nästan hela vägen och vaknar upp i ännu ett främmande sjukhusrum. Hon ser en massa obekanta ansikten fladdra förbi och efter ett antal timmar sätts det in ett nytt näringsdropp på henne. Det dröjer dock åtskilliga timmar innan någon har tid att ge henne den morfin-dos hon fått senaste tiden. Avdelningsläkaren är upptagen med annat och det tar tid att lokalisera Elsas journal som plötsligt hamnat på villovägar.

Ambulansfärden tog också på hennes allt svagare krafter och nu har Elsa nästan hamnat i ett medvetslöst tillstånd samtidigt som det börjat rossla mycket i luftrören.

Karin och Helena har ännu inte hunnit få besked om att Elsa redan har flyttats utan båda tror fortfarande att transporten är planerad till nästa dag. Men eftersom Elsas tillstånd nu försämras väldigt fort skyndar sig avdelningssköterskan att ringa upp båda döttrarna.

Karin och Helena anländer nästan samtidigt till avdelningen, båda med gråten i halsen och stressen lysande ur ögonen. En sjuksköterska sitter inne hos Elsa och fuktar hennes mun med lite vatten.

Elsa är inte vid medvetande men ser ganska lugn ut, trots de svåra rosslingarna i luftrören. Döttrarna som nu skakar av gråt sätter sig på varsin sida av sängen och håller Elsas händer.

Elsa Svensson vaknar inte till mer, men den svaga handtryckning de båda får tillbaka uppfattar de som mammans sätt att säga farväl.

